

Зняття недовіри між військовослужбовцями-послідовниками конфліктуючих церков сприяють масові форми пропаганди - лекції, тематичні вечори, кінопокази, екскурсії, читацькі конференції, зустрічі з духовенством, представниками місцевих та вищих органів влади, народними депутатами України, творчою інтелігенцією.

Для запобігання конфліктів на національно-конфесійному ґрунті в Збройних Силах України в деяких частинах використовують також й індивідуальні форми роботи, передусім в тих підрозділах, де є представники конфліктуючих церковних сторін або ж між ними з цих причин помічаються напружені взаємовідносини.

Добре володіючи знаннями з історії релігії та церкви в Україні, вітчизняної духовної культури вихователь розкриває сутність етноконфесійних конфліктів як вияву нецивілізованих взаємин людей, їх витоків та методів розв'язання, доводить, що рядові віруючі втомилися від міжцерковного розбрату і виявляють готовність, на відміну від церковної еліти, до усунення таких протистоянь. Досягнення поставленої мети можливе за умови тісного поєднання роз'яснювальної та виховної роботи.

*Р.Трайєр** (США)

В ЗАКОНІ ВСЕ МАЄ БУТИ ЧІТКО ОБГРУНТОВАНИМ

Запропонований в Україні проект Закону про захист від небезпечних впливів на психіку людини та про психологічну допомогу особам, які зазнали такого впливу, має підстави для турботи. Мої попередні коментарі його такі:

Існують неймовірні труднощі у будь-якому законі, який стосується "нетрадиційних релігій". Стосується він релігійних організацій, які не були присутніми в Україні до цього століття? Чи це стосується нових релігійних рухів? Традиційна буддистська чи то індуїстська практика можливо не були присутніми в Україні до цього століття, але вони є надто традиційними і навіть більш старі, ніж християнська віра. З другого боку, нові протестантські деномінації можуть бути "нетрадиційними" з точки зору православної церкви, проте протестантська Реформація почала розквітати в Європі та інших частинах світу з 16 століття. Цей реформуючий дух привів до ряду нових християнських церков, і

* Трайєр Роберт - Президент Міжнародної Асоціації за свободу релігії.

вони (так само як і індуїстські та буддистські релігійні практики) охоплюються міжнародним правом, яке захищає свободу релігії або переконань.

Відмінності між нетрадиційними релігіями та традиційними релігіями з метою ідентифікації "небезпечних впливів" не може бути виправданим за стандартами міжнародного права.

Будь-який закон, що торкається психічного здоров'я і можливого визначення втрати індивідуальної волі має бути ретельно дефініюваним у термінах свідчення про те, що особа перебуває "без" своєї власної волі. Іншими словами, фокус такого законодавства не повинен бути на "небезпечних впливах", які вважаються як такі, що спричинюють таку загрозу, а на свідченні по демонстрації того, що воля особи була пошкоджена завдяки певній релігійній практиці.

Ідея підпорядкування релігійному авторитету є центральною майже у кожній релігійній традиції, включаючи православ'я. Релігійна дисципліна включає до себе певне призупинення чиєсь індивідуальної волі заради спільноти у вірі та підкоренні Богові. Таким чином, авторитарна або примусова дисципліна, яка можливо характеризує релігійну спільноту, не є приводом для того, щоб поставити її поза законом або втручатися в її життя. Психічне відхилення, яке визначається клінічним чином, повинно було б бути основою для такого закону, а основа, що свідчила б про те, що таке відхилення трапилось за рахунок участі в певній релігійній практиці, мала б бути особливим чином чітко сформульованою.

Той факт, що поведінка особи змінюється внаслідок участі в релігійній спільноті, є безумовно результатом "впливу на психіку", але сам по собі він не є справою закону. Результатом релігійної практики може бути те, що людина або припиняє пити, або може взяти на себе клятву дотримуватися целібату, або може віддавати свої нагромадження бідним, як це роблять деякі християни. Усі ці поведінки протилежні тому способу життя, якого додержується більшість людей, і всі вони розкривають значну зміну у поведінці за рахунок "впливу на психіку" від релігійних вчень та вчителів.

Якщо "дії, що суперечать загальнолюдським цінностям та правовим або моральним нормам" мають бути основою для законних дій проти релігійних спільнот, то вони повинні бути більш точніше визначеними. Якщо просто розглянути європейське суспільство, то воно включає релігійні спільноти як західної, так і східної релігійної практики, які містять обрізання, целібат, ритуальне вбивство тварин та збірники законів проти богохульства та доподружніх сексуальних зв'язків. Ці та інші нор-

ми певно що знаходяться в межах визнаних релігійних практик людства.

Каліцтво жіночих геніталій зараз поставлено поза законом у США, хоч воно проголошується як релігійне та культурне право в Африці та деякими мусульманськими спільнотами у світі. Ця дія може бути визначеною точно, а відтак практикування її чітко забороняється. Аналогічно вживанню наркотиків у релігійних церемоніях не було надано конституційного захисту Верховним Судом Сполучених Штатів. Будь-який закон, який ставить поза законом певну релігійну практику на підставі того, що вона має "небезпечний вплив на психіку" повинен бути таким же точним. Інакше він буде порушувати право на свободу релігії або переконань.

Якщо державі надається право займатися психологічною реабілітацією, то суворі обмеження щодо психологічних процедур та оцінка їх повинні також законодавчим чином визначатися. Наркотики, електричний шок, мозкова хірургія повинні бути забороненими, і будь-яке слухання, яке може привести до тюремного ув'язнення та лікування особи проти її волі, має включати опікуна *ad litem*, який призначається судом для того, щоб представляти інтереси особи, психічний стан якої досліджується. Цей опікун *ad litem* має давати незалежні рекомендації судові, які можуть бути не такими, як побажання батьків особи або чинного опікуна чи держави. Рекомендація опікуна *ad litem* повинна додаватися до звіту суду, навіть якщо суд не згоден з нею, так що справа може бути переглянутою у випадку апеляції.

Говорячи про слухання та апеляції, слід зазначити, що ніякий закон, що загрожує свободі людини шляхом ув'язнення та лікування проти неї чи її волі, не слід законодавчо вводити без суворих процедурних вимог щодо належного процесу, який гарантує права особистості у відповідності до міжнародних правових стандартів.

Проект закону говорить про "згоду особи на одержання допомоги" без визначення того, яким же чином може бути перевірена така згода. Якщо вважається, що особа є жертвою "небезпечного впливу на психіку", який імовірно завдає шкоди їй чи її волі у межах, достатніх "перетворити його чи її у беззастережного виконавця чиеїсь волі", то дуже важко уявити, яким чином можливо засвідчити дійсну згоду такої особи. Можливо, що опікун *ad litem* зміг би додати свої власні спостереження та результати своїх розмов з особою у доповіді судові і потім засвідчити, чи дала особа згоду на лікування.

Ідентифікуючи значення, яке міг би відігравати опікун ad litem у будь-якому такому законному процесі, нагадує нам про вартість тиску з метою виконання такого закону. Вони не будуть замалими. Оскільки не захищається ніяке фундаментальне право, то здається що буде дуже важко виправдати такі витрати.

Безумовно, я чинив би опір такому законодавству. Воно означає, що держава підтримує ініціативи з контролю за розумом своїх громадян заради їх власного блага шляхом втручання у релігійні спільноти, коли хтось твердить, що ці спільноти займаються практикою, яка може негативно змінити поведінку тих, хто нею займається.

Підсумовуючи відзначу, законодавство, що намагається обмежити чи то думки, чи то слово, чи то релігійну практику, суперечить міжнародним правовим стандартам. Якщо є такі поведінки, що є небезпечними, то їх слід спеціальним чином дефініювати разом із свідченнями, необхідними для їх перевірки у будь-якому обмежувальному законодавстві.

Переклав з англійської **В.Коломицев**

IV. НАУКОВІ КОНФЕРЕНЦІЇ

МІСІОНЕРСТВО В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЙНИХ РЕАЛІЙ УКРАЇНИ

19-20 травня ц.р. в Києві відбулася наукова конференція з питань релігійного місіонерства в Україні. Співорганізаторами конференції виступили Міжнародна Академія свободи релігії, Державний комітет України у справах релігії, Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України. Окрім українських науковців, в її роботі брали участь відомі вже в Україні релігієзнавці із США К.Дюрем і Д.Літтл.

Місіонерство - це поняття саме по собі полісемічне, але за ним закріпилося вузьке значення - поширення представниками якихось релігійних організацій своєї віри серед людей, які сповідують іншу віру або не сповідують ніякої. Місіонерство тією